

Батиргарєєва Владислава Станіславівна,
доктор юридичних наук, професор,
директор НДІ вивчення проблем
злочинності імені академіка В. В. Сташиса
Національної академії правових наук
України, головний науковий співробітник
Державної наукової установи «Інститут
інформації, безпеки і права» Національної
академії правових наук України

ВАЖЛИВІСТЬ ВИЗНАЧЕННЯ СТАТУСУ ОКРЕМИХ КАТЕГОРІЙ ОСІБ, ЯКІ БЕРУТЬ УЧАСТЬ У ЗБРОЙНІЙ АГРЕСІЇ ПРОТИ УКРАЇНИ

Російсько-українська війна, розпочата проти Української держави, – це війна нового покоління, війна гібридна. А в гібридній війні, як відомо, найбільше значення мають слова. В екстраполяції даної тези на матерію розв’язання проблем нормативно-правового визначення статусу військовополонених це означає, що всім учасникам військового конфлікту на території України, а також випадкам участі громадян України проти України конче потрібно відшукати точні назви. Адже від цього залежатиме визначення їх правового статусу згідно з положеннями міжнародного гуманітарного права, насамперед Женевських конвенцій, що встановлюють міжнародно-правові стандарти гуманного поводження з людьми під час війни.

Як виявилось на практиці, визначити статус всіх тих, хто взяв зброю проти України, не завжди просто. Так, окрім частин регулярної ворожої армії, в збройному конфлікті сьогодні беруть участь представники приватних військових компаній, що є громадянами РФ. Правова регламентація створення та функціонування таких компаній на теперішній час в Україні не визначена. До того ж не згадується про приватні військові компанії й у Женевських конвенціях про захист жертв війни 1949 р. та додаткових протоколах про них. Тому на таких осіб не розповсюджуються гарантії, що надаються військовополоненим чи комбатантам, зокрема гарантія захисту від кримінального переслідування за сам факт участі у збройному конфлікті. Сьогодні в українському (назвемо умовно) полоні вже перебувають

представники ПВК «Вагнер», діям яких найближчим часом потрібно надати принаймні кримінально-правовому оцінку.

Справедливості заради слід вказати й на альтернативну позицію швейцарського вченого в галузі міжнародного права Н. Мельцера. На його думку, «усі озброєні актори, які володіють достатнім рівнем організацій та належать до сторони конфлікту, розглядаються як частина збройних сил цієї сторони» [1]. Тобто можна зробити висновок, що при такому підході члени ПВК розглядаються як комбатанти. Якщо дотримуватися окресленої позиції, то дійсно на участь членів ПВК можна поглянути як на таку, для якої є характерними: фактичне й очевидне підпорядкування військовому керівництву держави-агресора; використання відповідних емблем та відзнак, що дає можливість їхньої ідентифікації; відкрите носіння зброї; внутрішня система керування особовим складом всередині приватної військової компанії; тощо. Такі діаметрально протилежні погляди на розглядуваних учасників воєнного конфлікту ще більше ускладнюють й одночасно актуалізують завдання якомога скорішого визначення їх правового статусу.

Також потрібно визначити точний статус ще одних представників конфлікту. Йдеться про тих громадян України, які перейшли на сторону ворога і взяли зброю як військовослужбовці ДНР-ЛНР. Відповідно до Третьої Женевської Конвенції статус військовополоненого поширюється *тільки* на громадян іноземної держави. Що ж виявляється? А виявляється те, що на цих громадян України не поширюється бойовий імунітет, і вони будуть притягатися до кримінальної відповідальності принаймні за злочини проти основ національної безпеки. А як бути в тій ситуації, коли жителі квазіреспублік ДНР-ЛНР були, припустимо, примусово мобілізовані? В цій ситуації вже держава України має сплачувати компенсацію цим особам.

Поглянемо на цю ситуацію ще з одного ракурсу.

Припустимо, до полону в ДНР-ЛНР потрапляють українські військовослужбовці. Чи буде на останніх поширюватися статус військовополонених, або ж вони мають бути визнані заручники терористичної організації? Так, дійсно в Україні проводилася Антитерористична операція (потім Операції об'єднаних сил), однак парадокс в тому, що й до цього часу Україна законом на офіційному рівні так остаточно і не визнала ці квазіутворення

терористичними організаціями. Ось і виходить замкнене коло. На українській території українськими громадянами захоплені українські військовослужбовці, але ж правовий статус останніх в цьому разі не набуває ознак чіткості. Отже, проблема військовополонених – це обопільногостра проблема, адже в полоні перебувають не лише військовослужбовці РФ, а й українські захисники.

Далі. Найближчим часом кількість військовополонених ворожої армії буде лише збільшуватися. Чи готова Україна всіх їх прийнятий та утримувати у відповідних умовах? Женевська Конвенція, серед іншого, зобов'язує утримуючу державу забезпечити гідні умови проживання військовополонених. Це дуже важлива вимога, яку нам обов'язково потрібно виконати.

Необхідно вказати і таку проблему, яка гостро постає у зв'язку з появою в нашій дійсності військовополонених. Україна за часів незалежності періоду новітньої історії з подібним явищем ще ніколи не стикалася. А тому дуже важко спрогнозувати ставлення нашого населення до необхідності створювати відповідні (при цьому достатньо комфортні) умови для утримання буквально армії людей. Так, дійсно, РФ за кількістю населення – одна з найкрупніших держав у світі. Але якщо значна частина чоловічого населення опиниться в силу відомих причин на нашій території в полоні, то чи зрадіють українські громадяни, що на перших порах їх податки будуть йти на утримання полонених? Це непросте питання, відповідь на яке потрібно шукати вже зараз. Крім того, Україна з огляду на велику кількість російських військовополонених має вже зараз вирішувати питання щодо місць їх перебування та сфер зайнятості.

І це лише частина тих складних питань, що потребують свого обговорення у плані точного визначення як самого статусу осіб, що беруть участь на боці ворога, так і встановлення змістовного навантаження цього статусу.

Список використаних джерел

1. Мельцер Н. Непосредственное участие в военных действиях. Руководство по толкованию понятия в свете международного гуманитарного права. URL: [file:///C:/Users/Klever/Downloads/dph_rus_web%20\(1\).pdf](file:///C:/Users/Klever/Downloads/dph_rus_web%20(1).pdf).